

tur. Abusum Critices *Poiretus* l. III. de *Erudit.* p. 336. seqv. recte notavit. *Faciunt sane id critici*, inquit, *quando divinis operibus tum naturalibus, tum supernaturalibus susque deque habitis & neglectis, cassa, vanaque quorundam opera præponunt. In quibus ubi progressus illos suos plusculum extendisse videntur, tum vero rem maximi momenti sese præstitisse sibi persuadent, atque imaginariis suis thesauris triumphant. Conf. tamen, si placet, Theaurum Criticum Gruteri, Francof. 1602. publicatum, & C. Barthii Adversaria.*

CAP. II.

De Altera parte Philologiæ,
quæ dicitur Historica.

S. I.

Historicen ab historia differre, *Vossius de arte Hist. cap. IV.* docuit. Illa est ars, quæ historiam scribere docet: Hæc est rei gestæ expositio. Vel ut laudatus *Vossius* definit: *Cognitio re-*

rur

rum singularium, quarum memoriam conservari utile sit ad bene beateque vivendum.

§. 2.

Nos hic ita laxè accipimus historia-
rum studium, ut sub eo nomine etiam
antiquitates, ritus, gentium mores ac
jus antiquum complectamur. Quin
& fabularum notitia huc referri potest;
quæ ad similitudinem historiae fingi &
narrari solent. Quemadmodum &
veræ historiae sub involucris fabularum,
quæ Romanenses audiunt, describun-
tur. v. *Huetii libr. de Fabulis Romanens.*

§. 3.

Historia quæ generis vicem quasi su-
stinet, ratione materiae, quam tractat,
dividitur in *Sacram, civilem, naturalem*
& *litterariam.*

§. 4.

Sacra, iterum vel est *divina* sive divi-
nitus inspirata; ut, quam Moses, Pro-
phetæ, Evangelistæ & Apostoli exara-
runt; vel *humana*, quæ de rebus Eccle-

fiæ a viris Ecclesiasticis perscripta est, ac ratione argumenti in *Judaicam & Christianam* dispescitur. Illa ex Josepho & Philone; hæc ex scriptoribus Christianis, quos alibi recensuimus, peti potest.

S. 5.

Historia civilis ab argumento, quod tractat, cognominatur. Hanc Baconus de Verulamio distingvit in *Antiquitates, memorias & justam historiam*, quam alii *pragmaticam* appellant.

S. 6.

Antiquitates sunt reliquæ antiqui temporis, aut fragmenta, ut fasti, tituli, monumenta, numismata, nomina propria, proverbia &c. Huc pertinent scriptores rei nummarie, & qui inscriptiones veterum Græcorum & Romanorum præcipue collegerunt. Illos ex illustri viri Dn. Ezech. Spanhemii libro elegantissimo de *Præstantia & usu Numismatum Antiquorum*; hos ex Gruteri, Reinesii & aliorum *inscriptionibus* cognoscere licet. *Memoria* sunt delineata

delineamenta historiae legitima; ut epitomae & commentarii, quibus actiones & res gestae cum eventu breviter traduntur, omissis occasionibus, consiliis, orationibus ac similibus.

§. 7.

Iusta historia civilis, quae & *pragmatica* audit, in expositione rerum, addit personarum characterem, consiliorum rationes & causas, praetextus, imperii arcana & eventus. Talem *Thucydides*, *Livius*, *Sallustius*, *Cornelius Tacitus*; ex recentioribus *Gvicciardinus*, *Sleidanus*, *Thuanus* & *Pufendorfius* condiderunt.

§. 8.

A qua non multum differunt *Annales*, qui portionem temporis completuntur, quorum exemplum *Tacitus* dedit; Vitae illustrium virorum, quales *Plutarchus* exhibet; item Relationes actionum singularium, sed illustrium, v. g. Expediatio Cyri a *Xenophonte* descripta; & similes in recenti historia passim obvia.

§. 9.

Historia naturalis naturas rerum earumque vires, operationes & effecta exponit; ut *Aristoteles* de Natura Animalium, *Theophrastus* de Plantis, *Plinius* in historia naturali, de variis corporum naturalium virtutibus & effectis; ex recentioribus *Gesnerus* de Animalibus, *Bochartus* in Hierozoico, & alii, quos alio in loco tetigimus.

§. 10.

Historia litteraria, de viris doctis, eorum placitis, sectis, scriptis, artium & scientiarum ortu, progressu, incrementis & decrementis agit. Talem, *Laërtio* teste, *Xenophon* primum scripsit, sed quæ non amplius extat. Extant vero *Diogenes Laërtius* & *Eunapius* de vit. Philosoph. *Philostratus Lemnius* de vita *Tyanæi*, *Hesychius Illustris*, *Suidas*. E Latinis *Cicero* de claris Oratoribus, *Svetonius* de illustrib. Grammaticis, Rhetoribus & aliquot Poëtis. E junioribus huc pertinent *Polydorus Virgilius*, *Lilius*

lius Gyraldus de Poëtis; Vossius de Historicis & Poëtis Græcis & Latinis: Borrichius de Poëtis, Georgius Hornius in Hist. Philosoph. Vossius de Sectis Philosoph. Confer Morhof I laudati Polyhist. lit. l. 1. c. 2. & 16.

S. II.

Huc referri possunt, qui de illustribus Ecclesiæ viris scripsere; ut *Hieronymus, Gennadius Masfiliensis, Isidorus Hispalensis, Hildephonsus Toletanus, Sigebertus, Honorius Augustodunensis, & Henricus de Gandavo*; Ex recentioribus, *Bellarminus de Scriptor. Eccles. Possevinus in Biblioth. Philipp. Labbeus & alii*, quos in Historia Ecclesiast. allegavimus. Imo pertinent huc etiam Bibliothecarum & vitarum eruditorum virorum scriptores; ut *Gesnerus, Simlerus, Schottus, Draudius, Nic. Antonius, Trithemius, Pantaleo, Melchior Adami, Georgius Matthias Kœnigius, cl. Witte*, qui de vitis Theologorum, Jctorum & Philosophorum libros edidere; & nunquam

quam sine laude nominandus *Morbo-*
fius in Polyhistor. libr. 1. c. 16. 17. 18. 19.

S. 12.

Verum antequam progrediar, de *or-*
dine & usu historiae quaedam etiam an-
notanda veniunt. Quod igitur ordi-
nem attinet, auspicandum est a com-
pendio, quod tum notitiam generalem
rerum, tum seriem earum & connexio-
nem tradit. Tale est *Sulpitii Severi,*
Sleidani de IV. Monarchiis, Besoldi syn-
opsis, Chr. Cellarii Histor. Antiq. & si-
milium scriptorum, qui epitomas vel
tabulas historiarum reliquerunt.

S. 13.

Verum, ut in omni re gesta, de qua-
tuor potissimum *circumstantiis* quæri
solet: *Quando, & ubi* hoc vel illud fa-
ctum? *Quis* egerit? & tandem, *quale*
negotium sit, quod describitur? apparet
ex aliis doctrinis, hic velut subsidia hi-
storiæ legendæ peti debere. Illæ vero
sunt *Chronologica*, tempus rei gestæ de-
finiens; *Geographica*, locum delineans;
Genea-

Genealogica, personas describens; & *Philosophia civilis*, qualitatem rei gesta, ex fundamentis ethicis & politicis determinans. Operæ igitur pretium fuerit, de his quatuor doctrinis, historiæ velut subsidiariis, quædam inferere.

CAP. III.

De Temporum divisione in
Historia utili.

§. I.

Temporum *divisio*, quæ ad ordinandam historiæ lectionem admodum necessaria, apud scriptores *varia* est. Poëtas omne mundi tempus in quatuor secula dividere, notum est. *Primum* vocant *aureum Seculum*, quod cum mundi exordio cœpit, & usque ad Saturnum regno exactum duravit. Christiani id de felicitate Protoplastorum in Paradiso interpretantur. *Secundum* dicitur *Seculum argenteum*, quod cum Saturno exacto incipit, & usque ad Jovem Belum, h. e. Nimrodum